

CZĘŚĆ II: PRAKTYKA, BADANIA, WDROŻENIA I ZDROWIE SPOŁECZNE

PLANOWANIE MIGRACJI ZAROBKOWEJ PRZEZ MŁODZIEŻ SZKÓŁ ŚREDNICH Z LUBELSZCZYZNY

ECONOMIC MIGRATION PLANS IN THE SECONDARY SCHOOL STUDENTS FROM LUBLIN PROVINCE

Stanisław Lachowski^{1(C,D,E)}, Magdalena Florek-Łuszczki^{2(A,B,E)},
Jarosław Chmielewski^{3(F)}, Piotr Choina^{2(B,F)}

¹Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

²Instytut Medycyny Wsi w Lublinie

³Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie

Lachowski S., Florek-Łuszczki M., Chmielewski J., Choina P. (2017), *Planowanie migracji zarobkowej przez młodzież szkół średnich z Lubelszczyzny*. Rozprawy Społeczne, 11 (2), s. 36-44.

Wkład autorów:

- A. Zaplanowanie badań
- B. Zebranie danych
- C. Dane – analiza i statystyki
- D. Interpretacja danych
- E. Przygotowanie artykułu
- F. Wyszukiwanie i analiza literatury
- G. Zebranie funduszy

Streszczenie

Wstęp. Przedmiotem artykułu jest prezentacja planów migracyjnych uczniów szkół średnich województwa lubelskiego. Celem prowadzonych badań było poznanie planów zawodowych i aspiracji życiowych młodzieży uczęszczających do szkół średnich w woj. lubelskim.

Materiał i metody. Badania zostały przeprowadzone w 2012 r. metodą sondażu diagnostycznego, przy użyciu kwestionariusza ankiety. Audytoryjne badania ankietowe zrealizowano na terenie szkoły w trakcie zajęć.

Wyniki. Z przeprowadzonych badań wynika, że 4/5 badanych uczniów (83,2%) rozważa możliwość wyjazdu za granicę. Sprecyzowane plany wyjazdu bezpośrednio po zdanej maturze ma 9,6% respondentów, a w perspektywie pięciu lat od ukończenia szkoły gotowość taką wyraża 2/5 spośród nich.

Wnioski. Badane osoby deklarujące chęć wyjazdu najczęściej wskazują na Wielką Brytanię, Niemcy i Holandię jako kraje docelowe emigracji. Głównym czynnikiem motywującym respondentów do opuszczenia Polski jest trudna sytuacja na rynku pracy i niskie zarobki oraz przekonanie, że w potencjalnych krajach wyjazdu warunki zatrudnienia, pracy i zabezpieczenia społecznego są zdecydowanie lepsze.

Słowa kluczowe: młodzież szkół średnich, plany migracji, migracja zarobkowa

Summary

Introduction. The subject of this article is the presentation of migration plans in secondary school students in Lublin Province. The purpose of the research was to gain an insight into career plans and aspirations of young people attending secondary schools in Lublin Province.

Material and methods. The research was conducted in 2012 with the diagnostic poll method, using a questionnaire survey. Face-to-face questionnaire surveys were conducted on the school premises during classes.

Results. The research showed that 4 in 5 of the surveyed students (83.2%) are considering going abroad. 9.6% of the respondents have a specific plan to leave immediately after passing the Matura (secondary school final exam), and two in five students are considering going abroad within five years after graduating.

Conclusions. The respondents declaring their willingness to leave the country, most often chose the United Kingdom, Germany and the Netherlands as the destinations for their emigration. The main factor motivating the respondents to leave Poland is the difficult situation on the labour market and low wages, along with the belief that the conditions of employment, work and social security in the potential destination countries are definitely better.

Keywords: secondary school youth, plans for migration, labour migration

Tabele: 11

Ryciny: 0

Literatura: 19

Otrzymano: 09.12.2016

Zaakceptowano: 23.01.2017

Wstęp

Migracja definiowana jako „przemieszczenie się osoby z danej jednostki terytorialnej (zwykle wyodrębni-

nej według kryterium administracyjnego) do innej na (nieprzerwany) czas nie krótszy niż z góry ustalony” (Okólski 2004) jest ważnym zjawiskiem demograficznym i społecznym. Współcześnie szczególną rolę w kre-

Adres korespondencyjny: Stanisław Lachowski, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Instytut Socjologii, Zakład Metod Badań Społecznych, ul. Sowińskiego 12, 20-040 Lublin, e-mail: stachowski@wp.pl, tel.: 81 537 28 86

Copyright by: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Stanisław Lachowski, Magdalena Florek-Łuszczki, Jarosław Chmielewski, Piotr Choina
Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

owaniu polityki demograficznej państw zajmują migracje międzynarodowe. Nie należą one do nowych zjawisk społecznych, ale ich rozmiary wraz ze wzrostem zaawansowania procesu globalizacji, wydają się ciągle powiększać. Szacuje się, że około 3% ludności świata mieszka poza krajem swojego urodzenia, a XXI wiek nazywany jest „wiekiem migracji” (Castles, Miller 2011).

Obecnie zjawisko emigracji traktowane jest nie tylko jako ważna kwestia społeczna, ale jako strategia, dzięki której ludzie próbują rozwiązać trudne dla nich sytuacje życiowe, jak np. bezrobocie czy zagrożenia związane z ich sytuacją w kraju pochodzenia (np. emigracje polityczne). Emigracje warunkowane są wieloma czynnikami, co powoduje ich podział m.in. na emigracje: przymusowe i dobrowolne; ekonomiczne i pozaekonomiczne; stałe, okresowe, sezonowe i cyrkulacyjne; legalne i nielegalne (Kawczyńska-Butrym 2009). W Unii Europejskiej wyodrębniono dwa typy emigracji, a co za tym idzie dwie grupy emigrantów. Główny nurt migracji odbywa się w ramach UE, są to migracje wewnętrzne dotyczące obywateli UE. Drugi typ, to migracje zewnętrzne, charakteryzujące się napływem obywateli spoza UE i odpływem z obszaru UE (Golinowska 2004). Stosunkowo nowym zjawiskiem są tzw. migracje łańcuchowe, które pokazują że migranci z danego państwa, regionu lub miejscowości mają tendencję by skupiać się w tych samych miejscach docelowych krajów emigracji (Kurzepa 2009).

Wejście Polski w struktury Unii Europejskiej sprawiło, że w imię integracji państw członkowskich zniesionych zostało wiele barier, które przed tym wydarzeniem ograniczały, a niekiedy nawet uniemożliwiały swobodny przepływ dóbr, kapitału, jak też siły roboczej (Giddens 2012). Stopniowe otwieranie się europejskich rynków pracy, a co za tym idzie brak potrzeby ubiegania się o pozwolenie na pracę, zabezpieczenie socjalne dla imigrantów, itp. sprawiło, że liczba osób szukających zatrudnienia poza Polską znacznie wzrosła (Turnowiecki 2008, Rajkiewicz 2008).

Bardzo otwarci na nowe rynki pracy poza Polską, są ludzie młodzi. Ich wyjazdy zagraniczne służą realizacji różnych celów, w tym nierzadko mają one charakter edukacyjny (m.in. nauka języka, podjęcie studiów, odbycia stażu w ramach wymiany studenckiej), czy też turystyczny. Jednak dominującym jest cel zarobkowy, zwłaszcza w odniesieniu do wyjazdów długookresowych (Świętochowska 2007, Kurzepa 2009).

Z badań CBOS przeprowadzonych w 2013 r. wynika, że co siódmy dorosły Polak (14%) deklaruje, że po wejściu Polski w struktury Unii Europejskiej wyjeżdżał

do pracy za granicę lub nadal tam pracuje, a co czwarty (24%) wyraził gotowość wyjazdu poza granice Polski w celu podjęcia zatrudnienia. Gotowość wyjazdu za granicę zadeklarowała zdecydowana większość osób młodych (64,0%), w wieku 18-24 lat, a jedynie 1/3 spośród nich (36%) całkowicie odrzuca taka ewentualność (Poakcesyjne migracje zarobkowe 2013).

Analizując ogół odnotowanych przez Główny Urząd Statystyczny wyjazdów zagranicznych (na okres 12 miesięcy lub dłuższy) osób w wieku 18-24 lat, w latach 2010-2013, daje się zauważyć ich tendencję wzrostową. W 2010 r. liczba osób z tej kategorii wiekowej emigrujących na rok i dłużej wynosiła 4626, a w 2013 wzrosła do 5994. Najczęstszymi miejscami ich wyjazdu są kraje UE (stanowią ok. 75% ogółu wyjazdów zagranicznych) (Rocznik Statystyczny 2014).

Okres precyzowania planów migracyjnych wśród młodych osób często przypada na czas edukacji w szkołach ponadgimnazjalnych. Wtedy to muszą najczęściej podjąć one ważne decyzje dotyczące swojej przyszłości. Nierzadko wśród preferowanych planów, zwłaszcza w perspektywie kilku najbliższych lat po ukończeniu szkoły, jest wyjazd za granicę, stąd przedmiotem niniejszego artykułu jest prezentacja planów migracyjnych uczniów szkół średnich województwa lubelskiego.

Cel pracy. Celem prowadzonych badań było poznanie planów zawodowych i aspiracji życiowych młodzieży wiejskiej uczęszczających do szkół średnich w woj. lubelskim.

Materiał i metoda. Badania zostały przeprowadzone w 2012 r. metodą sondażu diagnostycznego, przy użyciu autorskiego kwestionariusza ankiety. Kwestionariusz przygotowany do samodzielnego wypełnienia przez uczniów szkół średnich obejmował następujące zagadnienia: opinie młodzieży na temat potrzeby stawiania celów życiowych, plany edukacyjne i zawodowe młodzieży, planu osiągnięcia określonego standardu życia, plany założenia rodziny, dane społeczno-demograficzne. Audytoryjne badania ankietowe przeprowadzono na terenie szkoły w trakcie zajęć.

Próbę badanych osób wybrano drogą losowania warstwowego. W pierwszym etapie wylosowano 5 powiatów spośród 26 powiatów województwa Lubelskiego. W każdym z wybranych powiatów wylosowano jedno liceum ogólnokształcące i jedno technikum. W szkołach tych przeprowadzono badania w II i III klasie. W szkołach, w których była więcej niż jedna klasa określonego poziomu, do badań wybrano tę, w której duża część uczniów pochodziła ze środowisk wiejskich.

Wyniki badań

Charakterystyka badanych

Tabela 1. Płeć badanych wg miejsca zamieszkania

	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	Miasto		Wieś		N	%
	N	%	N	%		
Kobiety	43	45,3	104	49,8	147	48,4
Mężczyźni	52	54,7	105	50,2	157	51,6
Ogółem	95	100,0	209	100,0	304	100,0

Tabela 2. Typ szkoły, do której uczęszczają badani wg miejsca zamieszkania

	Miejsce zamieszkania				Ogółem	
	Miasto		Wieś		N	%
	N	%	N	%		
LO	66	69,5	92	44,0	158	52,0
Technikum	29	30,5	117	56,0	146	48,0
Ogółem	95	100,0	209	100,0	304	100,0

$\chi^2=16,954$; $p<0,001$

Ogółem w badaniach wzięło udział 304 uczniów szkół średnich województwa lubelskiego, w tym 209 mieszkańców wsi i 95 mieszkańców miast (tabela 1). W grupie badanych nieco większą część stanowią mężczyźni (51,6%) niż kobiety (48,4%) (różnice nieistotne). Prawie równoliczne są również podgrupy uczniów uczęszczających do Liceum Ogólnokształcącego (52,0%) i Technikum (48,0%). Typ szkoły istotnie różnicuje młodzież pochodzącą z miasta i ze wsi. Większość uczniów z miasta (69,5%) uczęszcza do LO, natomiast wśród mieszkańców wsi do LO uczęszcza niespełna połowa uczniów (45,0%). Jednocześnie młodzież wiejska prawie dwukrotnie częściej niż miejska program szkoły średniej realizuje w Technikum ($\chi^2=16,954$; $p<0,001$).

Plany wyjazdu za granicę młodzieży szkół średnich

Jednym ze wskaźników nastawienia wobec emigracji jest przekonanie, że inni chcą wyjechać z kraju. Wszyscy badani uczniowie byli zgodni, że wśród ich rówieśników są osoby, które po skończeniu szkoły średniej wyjadą za granicę w poszukiwaniu pracy. Co trzeci spośród badanych twierdzi, że 5% uczniów szkół średnich opuści Polskę w tym celu (tabela 3). Co piąty badany szacuje, że wyemigruje od 6 do 10% absolwentów, a co czwarty, że 11 do 25%. Pozostali (20,7%) twierdzą, że emigracja wśród młodych przekroczy 25%. Wartość średnia oszacowań dla całej grupy wskazuje, że w opinii badanej młodzieży, przeciętnie co piąty jej rówieśnik wyemigruje za pracą (tabela 3). Opinie kobiet i mężczyzn w tej sprawie są bardzo podobne (brak istotnych różnic).

Tabela 3. Opinia badanej młodzieży na temat odsetka rówieśników, którzy po skończeniu szkoły planują wyjazd za granicę

Odsetek	Płeć badanych					
	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%
do 5 %	58	40,0	43	27,9	101	33,8
6 do 10%	29	20,0	32	20,8	61	20,4
11 do 25%	32	22,1	43	27,9	75	25,1
26% i więcej	26	17,9	36	23,4	62	20,7
Ogółem	145	100,0	154	100,0	299	100,0
Średnia	21,1		19,2		20,1	

Mimo, że badana młodzież ocenia, że przeciętnie co piąty absolwent szkół średnich wyjedzie za granicę, to jednak osobiste deklaracje gotowości wyjazdu po skończeniu szkoły średniej dotyczą mniejszej grupy osób. Co dziesiąty badany uczeń (9,6%) planuje wyjechać za granicę w celu poszukiwania pracy (tabela 4). Zdecydowana większość uczniów (72,3%) zamierza kontynuować naukę, w tym 39,8% ogółu na studiach stacjonarnych, 27,2% na studiach zaocznych i 5,3% w szkołach pomaturalnych. Pozostali, (7,3%) zamierzają podjąć pracę zawodową. Plany badanej młodzieży po ukończeniu nauki w szkole średniej są podobne w grupie kobiet i mężczyzn. Niewiele większy odsetek mężczyzn (10,3%) niż kobiet (8,8%) wybiera emigrację, ale różnice nie są istotne statystycznie.

Analiza zamierzeń badanej młodzieży po uzyskaniu matury względem cech społeczno-demograficznych wykazała, że jedynie wykształcenie rodziców ma związek z planami ich dzieci. Wysoki poziom

wykształcenia rodziców współwystępuje z gotowością do podjęcia dalszej edukacji. Zdecydowana większość młodzieży, której rodzice ukończyli studia wyższe zamierza po maturze kontynuować naukę (66,5% - wyższe wykształcenie matki; 76,3% - wyższe wykształcenie ojca). Plany dalszej edukacji posiada znacząco mniejsza część młodzieży których rodzice posiadają niski poziom wykształcenia (około 40% - tabela 5). Należy jednocześnie zwrócić uwagę na stosunkowo wysoki odsetek młodzieży gotowej do emigracji zarobkowej bezpośrednio po maturze, wśród osób których rodzice posiadają wyższe wykształcenie (8,9% - wyższe wykształcenie matki; 17,1% - wyższe wykształcenie ojca). Gotowość do poszukiwania pracy poza granicami kraju jest najmniejsza wśród młodzieży, których rodzice posiadają niski poziom wykształcenia (4,7% - niskie wykształcenie matki; 6,5% - niskie wykształcenie ojca).

Tabela 4. Plany badanej młodzieży po skończeniu szkoły wg płci

Plany	Płeć badanych					
	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%
studia licencjackie	33	22,4	27	17,4	60	19,9
studia magisterskie	31	21,1	29	18,7	60	19,9
praca zawodowa i studia zaoczne	41	27,9	41	26,5	82	27,2
szkoła pomaturalna	8	5,4	8	5,2	16	5,3
praca w Polsce poza miejscem aktualnego zamieszkania	12	8,2	10	6,5	22	7,3
wyjazd za granicę w poszukiwaniu pracy	13	8,8	16	10,3	29	9,6
praca zawodowa w rodzinnej miejscowości	7	4,8	18	11,6	25	8,3
inne	2	1,4	6	3,9	8	2,6
Ogółem	147	100,0	155	100,0	302	100,0

Tabela 5. Plany badanej młodzieży po skończeniu szkoły wg wykształcenia matki

Plany	Wykształcenie							
	Wyższe		Średnie		Podstawowe lub zawodowe		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Wykształcenie matki*								
kontynuacja nauki	37	66,1	54	42,2	43	40,2	134	46,0
praca zawodowa w kraju	5	8,9	20	15,6	22	20,6	47	16,2
praca i nauka	9	16,1	35	27,3	37	34,6	81	27,8
wyjazd za granicę	5	8,9	19	14,8	5	4,7	29	10,0
ogółem	56	100,0	128	100,0	107	100,0	291	100,0
Wykształcenie ojca**								
kontynuacja nauki	26	74,3	46	44,7	62	40,5	134	46,0
praca zawodowa w kraju	1	2,9	15	14,6	31	20,3	47	16,2
praca i nauka	2	5,7	29	28,2	50	32,7	81	27,8
wyjazd za granicę	6	17,1	13	12,6	10	6,5	29	10,0
ogółem	35	100,0	103	100,0	153	100,0	291	100,0

* $\chi^2 = 19,875$ $p < 0,01$ ** $\chi^2 = 25,066$ $p < 0,001$

Mimo, że po skończeniu szkoły średniej stosunkowo niewielki odsetek badanej młodzieży zamierza wyjechać za granicę, to jednak w perspektywie pięciu lat takie plany posiada 2/5 spośród nich (41,8%) (tabela 5). Ponad 1/3 badanych jest jeszcze nie zde-

cydowana czy wyjedzie za granicę, co oznacza, że rozważa taką możliwość i tylko 22,4% uczniów jest zdecydowana zostać w kraju. Plany kobiet i mężczyzn są bardzo podobne.

Tabela 6. Plany badanej młodzieży po maturze wg typu szkoły

Plany	Typ szkoły			
	LO		Technikum	
	N	%	N	%
kontynuacja nauki	105	67,7	31	22,3
praca zawodowa w kraju	7	4,5	40	28,8
praca i nauka	34	21,9	48	34,5
wyjazd za granicę	9	5,8	20	14,4
ogółem	155	100,0	139	100,0

Chi-kw. = 69,332 $p < 0,001$

Plany młodzieży dotyczące emigracji zarobkowej oraz plany zawodowo-edukacyjne po uzyskaniu świadectwa dojrzałości są istotnie zróżnicowane typem szkoły do której badani uczęszczają (tabela 6). Większość uczniów liceów ogólnokształcących (67,7%) planuje kontynuować naukę, koncentrując wyłącznie na tym swoją aktywność. Takie zamierzenia posiada trzykrotnie mniejsza część uczniów techników. Uczniowie techników istotnie częściej niż uczniowie

LO planują podjąć pracę zawodową (odpowiednio 28,8% i 4,5%), a także częściej rozważają możliwość podjęcia pracy zawodowej i nauki na studiach niestacjonarnych (odpowiednio 34,5% i 21,9%). Młodzież techników również częściej niż młodzież LO posiada zdecydowane plany wyjazdu za granicę. Takie zamierzenia deklaruje 14,4 % uczniów techników i prawie trzykrotnie mniejszy odsetek uczniów LO.

Tabela 7. Plany badanej młodzieży dotyczące wyjazdu za granicę w ciągu 5 lat po skończeniu szkoły wg płci, miejsca zamieszkania i doświadczeń migracyjnych członków najbliższej rodziny

Kategoria	Plany wyjazdu za granicę						Ogółem	
	Tak		Nie		Nie wiem			
	N	%	N	%	N	%	N	%
Płeć								
Kobiety	62	42,2	31	21,1	54	36,7	147	100,0
Mężczyźni	65	41,4	37	23,6	55	35,0	157	100,0
Ogółem	127	41,8	68	22,4	109	35,9	304	100,0
Miejsce zamieszkania*								
Miasto	28	29,5	24	25,3	43	43,3	95	100,0
Wieś	99	47,4	44	21,1	66	22,4	209	100,0
Ogółem	127	41,8	68	22,4	109	35,9	304	100,0
Praca za granicą osób z najbliższej rodziny**								
Tak	78	54,5	27	18,9	38	26,6	143	100,0
Nie	49	30,4	41	25,5	71	44,1	161	100,0
Ogółem	127	41,8	68	22,4	109	35,9	304	100,0

* $\chi^2 = 8,935$ $p < 0,05$

** $\chi^2 = 18,494$ $p < 0,001$

Plany dotyczące migracji zarobkowej w najbliższych pięciu latach są zróżnicowane miejscem zamieszkania badanej młodzieży oraz doświadczeniami emigracji zarobkowej członków najbliższej rodziny (tabela 7). Prawie połowa młodzieży wiejskiej (47,4%) planuje wyjechać za granicę w poszukiwaniu zatrudnienia. Podobne plany posiada istotnie mniejsza część młodzieży miejskiej – niespełna 1/3 (29,5%). Młodzież zamieszkała w mieście znacznie częściej niż młodzież ze wsi przyjmuje postawę niezdecydowaną, stwierdzając, że jeszcze nie wie, czy podjąć pracę w kraju, czy też za granicę (43,3% młodzieży miejskiej i 22,4% młodzieży wiejskiej). Istotny statystycznie związek stwierdzono również pomiędzy planami poszukiwania pracy za granicą a emigracją zarobkową członków rodziny młodzieży maturalnej. Większą gotowość do emigracji zarobkowej wykazują maturzyści, których najbliżsi mieli doświadczenie pracy za granicą. W tej grupie osób wyjazd za granicę planuje ponad połowa badanych (54,5%), natomiast wśród osób, których członkowie rodzin nie wyjeżdżali do pracy za granicę, gotowość do emigracji zarobkowej wykazuje prawie dwukrotnie mniejsza ich część (30,4%).

Planowany okres i miejsce wyjazdu za granicę

Ponad 4/5 badanych osób (83,2%) rozważa możliwość wyjazdu za granicę, co oznacza, że tylko 16,8% uczniów wyklucza emigrację (tabela 8). Połowa spośród nich uzależnia tę decyzję od szczególnych okoliczności. Należy przypuszczać, że są to osoby niezdecydowane, ale gotowe na taką ewentualność. Największy odsetek badanych (31,2%) zamierza zrealizować krótki wyjazd, nie dłuższy niż pół roku, a 4,3% badanych chce wyjechać na okres od 0,5 do 1 roku. Co dziewiąty uczeń planuje długookresowe wyjazdy od 2 do 10 lat, a 4% respondentów zamierza wyjechać na stałe. Podobny odsetek kobiet i mężczyzn rozważa możliwość wyjazdu za granicę. Jednocześnie stwierdzono pewne różnice w planach dotyczących czasu trwania emigracji. Kobiety znacznie częściej od mężczyzn wyjazd uzależniają od zaistniałej sytuacji (odpowiednio 56,2% i 43,2%). Mężczyźni natomiast częściej planują krótkie wyjazdy, nie dłuższe niż 1 rok (40,1% mężczyzn i 30,6% kobiet).

Tabela 8. Planowany okres wyjazdu za granicę wg płci

Okres	Płeć badanych					
	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%
na stałe	6	5,0	4	3,0	10	4,0
2 do 5 lat	7	5,8	12	9,1	19	7,5
6 do 10 lat	2	1,7	4	3,0	6	2,4
dłużej niż 10 lat	1	,8	2	1,5	3	1,2
do 6 miesięcy	35	28,9	44	33,3	79	31,2
7 do 12 miesięcy	2	1,7	9	6,8	11	4,3
zależy od sytuacji	68	56,2	57	43,2	125	49,4
ogółem	121	100,0	132	100,0	253	100,0

Źródło: badania własne.

Większość osób (56,4%), która planuje wyjazd za granicę w celach zarobkowych jest gotowa podjąć jakąkolwiek pracę byle była dobrze płatna. Co piąty respondent chce pracować w charakterze pracownika fizycznego, a prawie ¼ ma ambicje podjęcia pracy umysłowej (14,7%) lub wykonywania wolnego zawodu (8,1%) (tabela 9). Podobny odsetek kobiet i mężczyzn nie ma oczekiwań co do rodzaju pracy, a jedynym kryterium jest

zadawalające wynagrodzenie. Konkretnie oczekiwania związane z charakterem pracy są jednak istotnie zróżnicowane płcią badanych. Mężczyźni istotnie częściej niż kobiety są gotowi podjąć pracę fizyczną (odpowiednio 28,4% i 12,8%), natomiast kobiety częściej oczekują zatrudnienia w charakterze pracownika umysłowego (17,6% mężczyzn i 11,9% kobiet) lub wykonującego wolny zawód (12,8% mężczyzn i 3,7% kobiet) (tabela 9).

Tabela 9. Praca, którą badani chcą wykonywać za granicę wg płci

Rodzaj pracy	Płeć badanych					
	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%
praca fizyczna	16	12,8	38	28,4	54	20,8
praca umysłowa	22	17,6	16	11,9	38	14,7
wolny zawód	16	12,8	5	3,7	21	8,1
jakikolwiek - dobrze płatny	71	56,8	75	56,0	146	56,4
ogółem	125	100,0	134	100,0	259	100,0

$\chi^2 = 15,488$; $p < 0,01$

Tabela 10. Kraj, do którego planują wyjechać badani wg płci

Kraj	Płeć badanych					
	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	N	% n=72	N	% n=91	N	% n=163
Anglia	42	58,3	39	42,9	81	49,7
Niemcy	25	34,7	32	35,2	57	35,0
Holandia	11	15,3	29	31,9	40	24,5
Francja	8	11,1	6	6,6	14	8,6
Włoch	9	12,5	3	3,3	12	7,4
Norwegia	5	6,9	6	6,6	11	6,7
USA	3	4,2	7	7,7	10	6,1
Hiszpania	1	1,4	5	5,5	6	3,7
Inne	11	15,3	15	16,5	26	16,0

N – liczba odpowiedzi; n – liczba badanych

Osoby, które planują wyjazd za granicę chciałyby najczęściej emigrować do Anglii (49,7%), Niemiec (35,0%) oraz Holandii (24,5%) (tabela 10). Znacznie mniejsza część badanych uczniów wybiera się do Francji (8,6%), Włoch (7,4%), Norwegii (6,7%), USA

(6,1%) i Hiszpanii (3,7%). Wyjazd do Anglii i Niemiec planuje podobny odsetek kobiet i mężczyzn. Jednocześnie kobiety znacznie częściej niż mężczyźni wybierają się do Francji i Włoch, natomiast mężczyźni częściej do USA i Hiszpanii.

Przyczyny wyjazdu za granicę młodych osób w opinii badanych uczniów

Tabela 11. Przyczyny wyjazdu zagranicę wg płci

Przyczyny	Płeć badanych					
	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	N	% n=147	N	% n=147	N	% n=304
lepsze zarobki niż w Polsce	131	89,1	146	93,0	277	91,1
brak pracy w Polsce	100	68,0	100	63,7	200	65,8
chęć poprawy sytuacji materialnej	94	63,9	85	54,1	179	58,9
lepsze pozafinansowe warunki pracy	23	15,6	26	16,6	49	16,1
chęć usamodzielnienia się	32	21,8	16	10,2	48	15,8
chęć nabycia kwalifikacji zawodowych	11	7,5	11	7,0	22	7,2
opieka socjalna nad pracownikami	4	2,7	9	5,7	13	4,3
inne	2	1,4	1	,6	3	1,0
Ogółem	147	100,0	157	100,0	304	100,0

N – liczba odpowiedzi; n – liczba badanych

Niemal wszyscy badani uczniowie uważają (91,1%), że przyczyną emigracji młodych ludzi są lepsze możliwości zarobkowania za granicą niż w Polsce (tabela 11). Większość badanych wskazuje również na brak zatrudnienia dla osób młodych w Polsce (65,8%) oraz chęć poprawy sytuacji materialnej ze strony osób wyjeżdżających. Stosunkowo wysoki odsetek badanych zwraca wagę na warunki pracy za granicą (pozafinansowe, opieka socjalna nad pracownikiem), które ich zdaniem są lepsze niż w Polsce. Niektórzy respondenci uważają, że emigracja zarobkowa związana jest również z chęcią nabycia nowych kwalifikacji zawodowych (7,2%).

Dyskusja

Młode osoby, kończące naukę w szkołach ponadgimnazjalnych podejmują decyzje co do swojej bliższej i dalszej przyszłości. Są one warunkowane wieloma czynnikami, wśród których dominują osobiste przekonania, predyspozycje i aspiracje, preferencje i oczekiwania rodziców, wybory dokonywane przez rówieśników, ale także sytuacja na rynku pracy i perspektywy na znalezienie zatrudnienia. Badania emigrantów potwierdzają, że szczególnie istotne w procesach decyzyjnych dotyczących wyjazdów zagranicznych są determinanty ekonomiczne (Szczygielska 2013). Motywy wyjazdów osób młodych są bardzo zróżnicowane i kształtują się dużo wcześniej niż zapoczątkowanie działań w tym zakresie. Celem podjętej problematyki była ocena w jakim zakresie młodzież szkolna posiada plany migracyjne.

Uczniowie szkół średnich Lubelszczyzny biorący udział w badaniach są przekonani, że wśród ich rówieśników są osoby, które po uzyskaniu matury wyjadą za granicę w poszukiwaniu pracy. Deklaracje respondentów co do ich własnej gotowości do emigracji nie są jednolite, a ważnym elementem różnicującym są ich plany dotyczące czasu potencjalnego wyjazdu od momentu ukończenia szkoły średniej. O ile chęć emigracji bezpośrednio po zakończeniu edukacji wyraża tylko co dziesiąty respondent (9,6%) to w perspektywie pięciu lat takie plany posiada 2/5 spośród nich (41,8%), a ponad 1/3 badanych rozważa taką możliwość nie precyzując perspektywy czasowej.

Zbliżone wyniki uzyskał I. Bochno prowadząc badania wśród uczniów II klas liceów, techników i szkół zawodowych w Zielonej Górze w 2011 roku. W momencie prowadzenia badań niemal co trzeci uczeń planował emigrację zarobkową (31,5%), a prawie połowa (46,8%) chociaż nie miała sprecyzowanych zamierzeń w tej kwestii, to nie wykluczała podjęcia pracy zarobkowej poza granicami Polski. Zdecydowanie negatywny stosunek do emigracji wyraziło 9,4% badanych, a 12,3% nie miało zdania na ten temat (Bochno 2012).

Czynnikiem różnicującym plany migracyjne bezpośrednio po zdanej maturze wśród uczniów Lubelszczyzny jest typ szkoły, do której uczęszczają badane osoby, natomiast w perspektywie przyszłych pięciu lat – ich miejsce zamieszkania. Uczniowie szkół średnich o profilu zawodowym niemal trzykrotnie częściej niż uczniowie liceów ogólnokształcących

(14,4% wobec 5,8%) wyrażają chęć wyjazdu poza granicę Polski po zakończeniu edukacji, natomiast w okresie co najmniej pięciu lat po zdaniu matury, plany emigracyjne deklaruje prawie połowa respondentów ze wsi (47,4%) i 29,5% respondentów z miasta.

Ważnym elementem motywującym młodzież szkół średnich do formowania planów emigracji jest posiadanie wśród członków rodziny osoby pracującej poza Polską. Ponad połowa (54,5%) respondentów, którzy znajdują się w takiej sytuacji również chciałaby w przyszłości wyjechać za granicę w poszukiwaniu pracy.

Oczekiwania co do rodzaju pracy, którą badani uczniowie zdecydowaliby się podjąć podczas pobytu za granicą nie są wygórowane. Najistotniejszym czynnikiem decydującym o ich potencjalnym wyborze jest wysokość zarobków, dlatego też ponad połowa (56,4%) respondentów jest skłonna podjąć każdą pracę byle była ona dobrze płatana, a co piąty z nich zadowolony się pracą fizyczną.

Niezbyt duże oczekiwania badanych uczniów co do charakteru pracy za granicą wskazują, że są oni świadomi pozycji imigrantów z Polski na rynkach pracy w innych krajach. Wśród osób emigrujących z Polski w celach zarobkowych prawie co czwarty legitymuje się wykształceniem wyższym, ale tylko co dziesiąty spośród nich wykonuje pracę na poziomie swoich kwalifikacji. Powszechną tendencją jest zatrudnianie imigrantów z Polski w sektorach niewymagających wysokich kwalifikacji, w takiej sytuacji jest ok. 80% polskich imigrantów w Wielkiej Brytanii (Drinkwater, Eade, i in. 2007). Wydaje się, że takie zjawisko wyjazdu wysoko wykwalifikowanej kadry poza kraj swojego zamieszkania nazywane „drenażem mózgow” (brain drain), jak też „marnotrawieniem mózgow” (waste brain) (Beinem, Docquier i in, 2001; Tarsiewicz 2013; Brzozowski 2008), skłoniło respondentów do krytycznego podejścia w ocenie swoich możliwości co do osiągnięcia wysokiej pozycji zawodowej na zagranicznym rynku pracy.

Z przeprowadzonych badań wynika, że młodzież kończąca szkoły średnie nie mając zazwyczaj doświadczeń zawodowych, posiada jednak sprecyzowane wymagania co do wysokości wynagrodzenia za pracę, zwłaszcza w odniesieniu do spodziewanych zarobków w Polsce. Zasadniczym kryterium podjęcia pracy za granicą przez respondentów jest uzyskanie wysokiego wynagrodzenia, wyższego niż za tę samą pracę w Polsce.

Takie podejście jest zgodne z opiniami ekonomistów. W ich ocenie bowiem, to różnice ekonomiczne netto wynikające ze zmiany miejsca pobytu, w tym zwłaszcza różnice w poziomie wynagrodzeń są głównym bodźcem dla podejmowania decyzji o emigracji (Szczygielska 2013).

Oprócz respondentów, którzy mają już sprecyzowane plany migracyjne znaleźli się też tacy, którzy wyjazd za granicę uzależniają od sytuacji w naszym kraju. Tylko 16,8% ogółu badanej młodzieży wykluczyło możliwość emigracji.

Badania wykazały, że głównym czynnikiem „wypychającym”², jest zła sytuacja na rynku pracy, niskie wynagrodzenia za pracę, a „przyciągającym” w potencjalnym kraju emigracji – wyższe pensje, więcej miejsc pracy, lepiej rozwinięta opieka socjalna.

Podobne opinie wyrażali studenci województwa pomorskiego w badaniach Śpiewaka (2013). W ich ocenie, kwestie finansowe są ważnym motywem decyzji o emigracji, a jej wiodącym celem jest znalezienie pracy za granicami Polski lub jednocześnie znalezienie pracy i podjęcie nauki. Możliwość zatrudnienia za granicą i wysokie zarobki to istotny czynnik przyciągający także dla większości uczniów II klas liceów, techników i szkół zawodowych w Zielonej Górze (około 80%) (Bochno 2012).

Podsumowując można stwierdzić, że badana młodzież szkół średnich województwa lubelskiego to w większości osoby, które w swoich planach na przyszłość dopuszczają możliwość migracji za granicę, a nawet konkretnie ją planują. Chociaż zamierzenia te, mają być realizowane na różnych etapach ich życia to dominującym celem wyjazdu jest znalezienie zatrudnienia i uzyskanie satysfakcjonujących zarobków. Krajami planowanymi przez młodzież wyjazdów są najczęściej kraje Unii Europejskiej, w tym m.in. Wielka Brytania Niemcy i Holandia.

Plany młodych ludzi dotyczące emigracji i ich realizacja w najbliższej przyszłości są zapowiedzią utraty najbardziej prężnej grupy osób, która będzie miała wpływ na demografię, gospodarkę czy też system zabezpieczeń społecznych. Poznanie przedstawionych zagadnień w szerszej, niż jedno województwo, skali pozwoliłoby na opracowanie prognozy emigracji młodych ludzi w najbliższych latach oraz podjęcie działań ukierunkowanych na stworzenie takich warunków, by polska młodzież była bardziej zainteresowana budowaniem swojej kariery zawodowej we własnym kraju.

Wnioski

1. Większość badanych uczniów szkół średnich woj. lubelskiego rozważa emigrację po zakończeniu edukacji.

2. Czynnikiem różnicującym perspektywę czasową planów migracyjnych bezpośrednio po zdanej maturze wśród uczniów Lubelszczyzny jest typ szkoły, do której uczęszczają badane osoby, natomiast w perspektywie przyszłych pięciu lat – ich miejsce zamieszkania. Uczniowie szkół średnich o profilu zawodowym niemal trzykrotnie częściej niż uczniowie liceów ogólnokształcących wyrażają chęć wyjazdu poza granicę Polski po zakończeniu edukacji, natomiast w okresie

² Analiza zjawiska migracji z punktu widzenia socjologii wskazuje, że na decyzję o wyjeździe składają się czynniki „wypychające” w miejscu pochodzenia, czynniki „przyciągające” w potencjalnym miejscu emigracji oraz przeszkody, które musi pokonać emigrant aby znaleźć się w docelowym miejscu (Nakonieczna 2007).

Wśród czynników „wypychających” wyróżnia się m.in.: bezrobocie, ubóstwo, brak podstawowej opieki medycznej, niedobory w systemie edukacji, łamanie praw człowieka, niebezpieczeństwo i przemoc, dyskryminacja na tle etnicznym i religijnym. Z kolei „przyciągające” to m.in.: perspektywa wyższych zarobków i lepszego standardu życia, rozwój osobisty i zawodowy, wolność polityczna, poczucie bezpieczeństwa, brak zjawiska dyskryminacji, łączenie rodzin (Mansoor, Quillin 2006).

co najmniej pięciu lat po zdaniu matury, plany emigracyjne deklaruje prawie połowa respondentów ze wsi i prawie co trzeci respondent z miasta.

3. Głównym czynnikiem warunkującym podjęcie pracy za granicą przez respondentów jest uzyskanie wysokiego wynagrodzenia, wyższego niż potencjalne wynagrodzenie za tę samą pracę w Polsce.

Literatura:

1. Beine M., Docquier F., Rapoport H. (2001), *Brain drain and economic growth: theory and evidence*. Journal of Development Economics, Vol. 64, s. 275–289.
2. Bochno I. (2012), *Wybrane uwarunkowania gotowości migracyjnej ponadgimnazjalistów*. Komunikat z badań. Wychowanie na co Dzień, 12(231), s. 10-13.
3. Brzozowski J. (2008), *Zjawisko marnotrawstwa mózgów i jego skutki gospodarcze*. Zeszyty Sekcji Analiz Demograficznych, 18, s. 73-89.
4. Castles S., Miller M.J. (2011), *Migracje we współczesnym świecie*. PWN, Warszawa.
5. Drinkwater S., Eade J., Garapich M. (2007), *Poled Apart? EU Enlargement and Labour Market Outcomes of Immigrants in the UK*. University of Surrey Guildford.
6. Giddens A. (2012), *Socjologia*. PWN, Warszawa.
7. Golinowska S. (2004), *Rynek pracy a procesy imigracji zarobkowej: Polska i kraje Europy Środkowej i Wschodnie*. Polityka Społeczna, 3, s. 3-8.
8. Kawczyńska-Butrym Z. (2009), *Migracje. Wybrane Zagadnienia*. Wydawnictwo UMCS, Lublin.
9. Kurzępa J. (2009), *Konsekwencje socjokulturowe migracji młodego pokolenia Polaków*. Kultura i Edukacja, 1(70), s. 14-36.
10. Mansoor A., Quillin B. (2006), *Migration and Remittances. Eastern Europe and the Former Soviet Union*. World Bank.
11. Nakonieczna J. (2007), *Migracje międzynarodowe a rozwój państwa*. Wydawnictwo UW, Warszawa.
12. Okólski M. (2004), *Demografia. Podstawowe pojęcia, procesy i teorie w encyklopedycznym zarysie*. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
13. Poakcesyjne migracje zarobkowe (2013) CBOS, Warszawa (http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_166_13.PDF, (data dostępu: 25.05.2015).
14. Rajkiewicz A. (2008), *Polityka społeczna wobec procesów migracyjnych*, W: G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny (red.), *Polityka społeczna*. PWN, Warszawa, s. 303-313.
15. Śpiewak E. (2013), *Preferencje migracyjne studentów województwa pomorskiego*. Studia i Analizy Europejskie, 1(11), s. 91-101.
16. Świętochowska U. (2007), *Problemy migracji w Unii Europejskiej*, W: E. Polak, J. Leska-Ślęzak (red.), *Procesy migracyjne w kontekście przemian kulturowo-cywilizacyjnych*. Wydawnictwo Bernardinum, Pelpin, s. 125-128.
17. Szczygielska I. (2013), *Migracje zarobkowe kobiet i ich wpływ na funkcjonowanie rodzin*. Wydawnictwo UW, Warszawa.
18. Tarasiewicz P. (2013), *Migracje a drenaż mózgów*. Człowiek w Kulturze, 23, s. 145-160.
19. Turnowiecki W. (2008) *Polityka społeczna*. Wydawnictwo GWSH, Gdańsk.